



Ali Yaman

Ülkemizde yüzyıllardır sürmekte olan birçok sorunlar vardır. Biz bu makalemizde inanç sorunları ve bu bağlamda din işlerinden sorumlu Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) konularına genel de olsa değinmek istiyoruz. İnanç sorunu, diyanet sorunu, dinsel ayrımcılık sorunu ne dersiniz deyin böyle bir sorun var. Bu sorun çerçevesinde DİB zaman zaman yöneltlen eleştirilerin ana hedefi haline gelmektedir. Böyle zamanlarda Diyanet görevlileri 2-3 cümle söyleyerek konuyu bir dahaki tartışmaya kadar kapamaya çalışmaktadırlar.

Aslında Türkiye’de varolan bu din ve diyanet sorununun nedeni olarak salt DİB’i görmek kolaycılık olur ve bu sağlıklı bir yaklaşım değildir. Onlar görüyor ki varolan statünün sürmesine taraftırlar ve hallerinden memnundurlar. Ancak bugünkü bu durum bir sonuçtur.

Bugün Türkiye’de inanç hizmetlerinde sorun vardır. Ve bu sorun sürekli ertelenmektedir. Çünkü din ve diyanetten sorumlu zümreler bu tekellerinden vazgeçmeye pek niyetli görünmemektedirler. Alevilik konusuna kamusal alanda ve akademik düzeyde ilgi gösterilmemesinde hükümet edenler, diğer siyasiler, Türkiye’de din işlerinden sorumlu Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakülteleri sorumludurlar. Bu konudaki gerçeklerin bugün ortaya çıkmasını engelleyenler, doğruları kamuoyu ve medyadan gizleyenler birgün bu konudaki tarafsız yaklaşımları ortaya çıktığında utanmayacaklar mı acaba? Bu kurumlardaki egemen zihniyetin Aleviliğe pek de sıcak bakmayan veya sıcak bakar gözüküp gerçekleri değiştiren, onları anlamaya çalışmayan bir anlayışa sahip olduğu dikkat çekicidir. Alevilerin inançsal ve kültürel istek ve taleplerini anlamayan ve önyargıların hakim olduğu şu örneklerle bakalım:

Eski Diyanet İşleri Başkanlarından İbrahim Elmalı Aleviliği eleştiren açıklamalar yapmış ve 1966’da’nın Aleviliği eleştiren açıklamaları nedeniyle görevinden azledilmişti. (Anonim 1966: 20)

Yine ilahiyatçı ve daha sonra RTÜK başkanlığı da yapmış olan Çubukçu’nun Alevi Köylerini ziyaretleri sonrasında yazdığı “...Onların aydınlatıcı, yumuşak mizaçlı din görevlilerine ihtiyaçları olduğunu anladık. Tutucu davranmadan geniş yürekle onlara İslamiyet anlatıldıkça yaraların

daha kolay sarılacağı sonucuna vardık...

”(Çubukçu 1984: 189)

sözleri. Bakınız onların ihtiyaçları nedir bunu öğrenip ona göre davranalım demiyor, Aleviliği bilmeyen din görevlileri yollamayı öneriyor.

Bir ilahiyatçı olan Prof. Fırlalı -Aleviler kendilerini böyle saymamalarına karşın- onları “*Türkmen sünnileri*”

sayması (Fırlalı 1990: XII). Acaba hangi Alevi Türkmen sünniisi olduğunu söyledi. Sayın Fırlalı bu kanıya nasıl vardı?

D.İ.B. başmüfettişi Sezgin’in “*İbadet yerimiz, Alevî, Sünnî, hepimizin bir tekdir: Cami. Toplu ibadet yerimiz cami. Bütün yeryüzü mescit, ibadet her yerde yapılabilir; ama, Cuma namazı, Bayram namazı için belli mekânlar şarttır. Bu belli mekânlar mescittir, camidir; bunlar bizim müşterek ibadet yerlerimizdir. Bunda hiç ihtilafımız yok...*”

(Sezgin 1998a: 115) “

Efendim, bugün benim gitmediklerimi de, kayıtlardan biliyorum. Alevî köylerinin bugün % 70’inde câmi var...

” (Sezgin 1998b: 67) demesi ne kadar realiteden uzak ve yanlı bir yaklaşımı göstermektedir. Kendi aralarında ihtilaf yok söylediklerinde bu doğru. Çünkü diyanet ve ilahiyatçıların işlerine böyle geliyor. Ama adlarına konuşulan Alevilerin bu sözlerle ihtilafı var. Sayın Sezgin bilmem anlatabildim mi.

Yine İstanbul Vali ve Belediye Reisi Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay 2 Mayıs 1957 tarihli bir yazısında “...*Hiçbir şeye inanmıyan, kutsiyetleri inkar eden rafıziler, cemiyet içerisinde zehirli baldıranlardır.*” diyerek gereken önyargılı görüşlerini sergiliyor. Doğrudan Alevilik demeyerek, rafızı sözcüğü ile by-pass yapmaya çalışıyor akli sıra. (Özbey 1957: 2) Ayrıca Aleviler aleyhine yazılarıyla tanınan Sebilürreşad Dergisi de bu yazıyı ilk sayfasına almıştır. Bu konuda merhum Avukat Cemal Özbey’i de saygıyla anmak istiyorum. Bu konuyla ilgili bir kitapçık yayınlayarak Gökay’a yanıt vermişti 1957’de.

Görüldüğü üzere hakim zihniyet Alevilik konusunda ya bilgisiz, ya önyargılı ya da maksatlı sözler söyleyebilmektedirler, yazılar yazabilmektedirler. Yukarıdaki örnekler konuya nasıl yaklaşıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü objektif kaynaklar ve alan araştırmalarımız sırasında gördüğümüz kadarıyla Anadolu’da yaşayan Aleviler bu görüşlerden rahatsızlık duymaktadırlar. Nasıl duymasınlar vergileriyle maaşları ödenen kişilerin inançlarına saygı duymak ve hizmet sağlamak yerine böyle yanlış ve maksatlı konuşmalarından rahatsız olmaları doğaldır.

Yine bu zihniyetle ilgili olarak 19 Mart 2001 tarihinde Kanal D’de yayınlanan ve eski Diyanet İşleri Başkanlarından Dr. Lütfü Doğan, Dr. Tayyar Altıkulaç, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Zekeriya Beyaz, C.E.M. Vakfı Başkanı Prof. Dr. İzzettin Doğan ve Diyanetin yayınlar Dairesi başkanının da katıldığı bir tartışma programı yapıldı. F. Altaylı’nın sunduğu “Teke Tek” programında Diyanet konusu ele alındı. Burada en çarpıcı konuşmaları Altıkulaç yaptı. Ancak görüldü ki Türkiye’deki sorunları ve çözümlerini anlamada bir “kulaç” dahi yol alamamış bu kadar yıl içinde. Özetle *“Efendim Alevilik dediğiniz tek tip değil ki çeşit çeşit Alevi var. Aleviler de camiye gelsin, hizmetlerini alsınlar. Cemevi diye bir kurumu ibadethane olarak kabul edilemez, oralar kültür yuvalarıdır. Benim zamanımda 100’e yakın Alevi köyüne cami yaptırdık .”* gibi sözler sarfetti. Milyonlarca insanın inançlarına bu şekilde saygısızlık yapan bu kişiler yıllarca Türkiye’de din hizmetlerinin başında bulundular. İşte Türkiye’de sorun buradan kaynaklanıyor. Birileri kendi inanç anlayışlarını herkese dayatmaya çalışıyorlar. Sayın Altıkulaç ben senin gibi inanmak zorunda değilim ki. Bu ne saygısızlık.

Ayrıca programda Yayınlar Daire başkanı da biz Alevi ileri gelenleriyle yakında toplantı yapacağız, gibi sözlerle işi geçiştirmeye çalıştı. Daha önce de sıkışınca durumu kurtarmak için Diyanet çok toplantı yaptı. Ancak bu toplantılardaki hangi talebi yerine getirdiniz. Sizin zihniyetiniz cami yaptırmaktan başka bir hizmete onay verir mi? 1990’larla Alevilikle ilgili alelacele 3-4 kitap yayınladılar. Bundan başka hiç Alevilikle ilgili yayın var mı?

Bunlar konuştukça daha da trajikomik duruma düşüyor. Dediklerinin özeti şu: *“Bizim yaptığımız gibi, inancın sünni biçimiyle ibadet edecekseniz hizmet var. Bunun dışında kusura bakmayın sizin inancınızı, ibadetinizi biz kabul etmiyoruz.*

..” Eğer deseler ki

“efendim bu konuda haksızlık ve eksiklikler var ancak buna bizim gücümüz yetmez. Biz siyasilerin aldıkları kararlara göre kurulmuş bir kurumuz. Bu bizi aşıyor.

” O zaman anlayacağız. Ancak böyle demiyor ve varolan statünün korunmasını arzulayıcı açıklamalar yapıyorlar. BU TOPLUMUN VERGİLERİYLE İNANÇLARIMIZA SAYGISIZLIK EDEN BU ŞAHISLARDA HER TÜRKİYE YURTTAŞININ KUL HAKKI VARDIR. Ben kendi adıma bu hakkımı helal etmiyorum. Maaşını ben vereceğim, sen benim inancımı tanımayacaksın, bana hizmet vermeyeceksin. Atatürk Türkiye’si yurttaşlarına kendi bildiğin doğruları din diye sunacaksın. OLMAZ BÖYLE ŞEY. Artık yolun sonuna doğru gelinmektedir. Bu boş sözlerle yurttaşlara hizmet verilmez. Din Şuraları yaparak Alevileri çağırmayın. Onlara inanç hizmeti götürmeyin. Bu halinizle Avrupa Birliğine girin bakalım, nasıl gireceksiniz? Cemevlerinin ibadet yeri olup olmadığına Tayyar Altıkulaç gibi ilahiyatçı ve diyanetçiler değil bu mekanları ibadet yeri olarak gören Aleviler karar verecektir. Bu onların en temel insanlık haklarıdır. Bu hak Anayasamızın 10. maddesiyle de güvence altına alınmıştır. Diyanet bu haliyle ya kaldırılacak, ya da tarafgir yapılanmasından kurtarılarak bütün yurttaşlara eşit hizmet götüren bir kurum olacaktır.

Artık yolun sonuna gelinmiştir.

Yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilir:

1. Genel bütçeden veya uygun başka bir kaynaktan Alevilerin inançlarını yaşatabilmeleri için gerekli kaynak sağlanmalıdır.
2. Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi ve kadrosu bakımından da Alevi inançlı yurttaşlara hizmet götürmeli, götürülen bu hizmet onların inançları doğrultusunda olmalıdır.
3. Bugün özellikle büyük kentlerde faaliyet gösteren “*Cem ve Kültür Merkezleri*” inanç mekanları olarak tanınmalı ve yasal bir çerçeveye oturtulmalıdır. Bugün Alevi inançlı yurttaşlar cenaze ve ibadet hizmetlerini bu mekanlarda görmektedirler. Devlet kurumları Camiye hangi mesafedeyse, Cemevine de aynı mesafede olmalıdır. Bugün Camilerin bütün elektrik, su vb. giderleri Devlet tarafından karşılanırken aynı haktan Cem ve Kültür Merkezleri yararlanamamaktadırlar. Bir zamanlar eski Cumhurbaşkanı Demirel ve şimdiki Başbakan Ecevit de bu Cem ve Kültür Merkezlerinin açılışlarına resmen katılmışlar ve çeşitli vaatlerde bulunmuşlardı. Buna rağmen bugün hala bu inanç kurumlarının yasal statüsünün belli bir çerçeveye bağlanmamış olması düşündürücüdür.
4. Zorunlu Din derslerinde de gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Ders kitapları Alevi inancına yer vermediği gibi ders öğretmenleri de Alevi inancını eleştiren konuşmalar yapabilmektedirler. Basında ve TBMM tutanaklarında bu konuda yapılan ayrımcı olaylara ilişkin bir çok örnek mevcuttur.

Herkes inandığına veya inanmadığına özgürce yaşamalıdır. Bunun önündeki engeller zaman geçirilmeden kaldırılmalıdır. 2001 YILINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİNE YAKIŞAN DA BUDUR.

KAYNAKÇA:

Anonim (1966): “*Elmalı Azledildi.*”, **CEM, yıl: 1, sayı: 4, (5 Ekim 1966), s. 20.

Çubukçu, İbrahim Agah (1984): **MEZHEPLER, AHLÂK VE İSLAM FELSEFESİ İLE İLGİLİ

MAKALELER

, 2.b., Ankara, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.

****Fırlalı, E. Ruhi (1990): TÜRKİYEDE ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK**, Ankara, Selçuk Yayınları.

****Özbey, Cemal (1957): RAFİZİLİK NEDİR?**, İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'a Açık Mektup, Ankara, Emek Basım-Yayımevi.

****Sezgin, Abdülkadir (1998a): “Osmanlı ve Cumhuriyetin Kuruluşunda Bektaşiler ve Günümüzde Bektaşilik”, HACI BEKTAŞ VELİ ARAŞTIRMA DERGİSİ**, (Bahar 1998/5), s. 103-115.

****Sezgin, Abdülkadir (1998b): TÜRKİYE’DE ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK**, (12.06.1998 günü Başbakanlık Oluru ile İstanbul’da Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı’nda Verilen Konferans), Hizmete Özel, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 38.